ئىسلام دىنىدىكى ئۇرۇش

﴿ فَإِذَا لَقِيتُمُ ٱلَّذِينَ كَفَرُواْ فَضَرْبَ ٱلرِّقَابِ حَتَّىٰٓ إِذَآ أَثْخَنتُمُوهُمْ فَشُدُّواْ ٱلْوَثَاقَ فَإِمَّا مَنًّۢا بَعْدُ وَإِمَّا فِدَآءً حَتَّىٰ تَضَعَ ٱلْحَرْبُ أَوْزَارَهَا ۚ ذَٰلِكَ وَلَوْ يَشَآءُ ٱللَّهُ لَٱنتَصَرَ مِنْهُمْ وَلَٰكِن لِّيَبْلُوَاْ بَعْضَكُم بِبَعْضٍ ۗ وَٱلَّذِينَ قُتِلُواْ فِى سَبِيلِ ٱللَّهِ فَلَن يُضِلَّ أَعْمَٰلَهُمْ ﴿٤﴾ سَيَهْدِيهِمْ وَيُصْلِحُ بَالَهُمْ ﴿٥﴾ وَيُدْخِلُهُمُ ٱلْجَنَّةَ عَرَّفَهَا لَهُمْ ﴿٦﴾ ﴾

﴿سىلەر كۇففارلارغا (جەڭ مەيدانىدا) ئۇچراشقان چېغىڭلاردا، ئۇلارنىڭ گەردەنلىرىگە چېپىڭلار، سىلەر ئۇلارنى قىرىپ (مەغلۇپ قىلىپ، ئۇلاردا سىلەرگە قارشىلىق كۆرسىتىدىغان كۈچ قالمىغان چاغدا ئۇلارنى ئۆلتۈرۈشتىن توختاپ)، ئۇلارنى چىڭ باغلاپ ئەسىر ئېلىڭلار، ئاندىن ئۇلارنى ئېھسان قىلىش يۈزىسىدىن قويۇپ بېرىڭلار، ياكى فىدىيە ئېلىپ قويۇپ بېرىڭلار، تاكى ئۇرۇش ئۆزىنىڭ ئېغىر يۈكىنى تاشلىغانغا قەدەر (يەنى ئۇرۇش توختىغانغا قەدەر) ئىش مانا شۇنداقتۇر. ئەگەر اللہ خالىسا ئەلۋەتتە (سىلەرنى ئۇرۇشقا تەكلىپ قىلماستىنلا) ئۇلارنى جازالىغان بولاتتى، لېكىن اللہ بەزىڭلارنى بەزىڭلار بىلەن سىناش ئۈچۈن (يەنى ئىمانىڭلارنى سىناش ئۈچۈن جىھادقا ئەمر قىلدى)، اللہ نىڭ يولىدا ئۆلتۈرۈلگەنلەرنىڭ (يەنى شېھىتلەرنىڭ) ئەمەللىرىنى اللہ بىكار قىلىۋەتمەيدۇ. اللہ ئۇلارنى ھىدايەت قىلىدۇ ۋە ھالىنى ياخشىلايدۇ. اللہ ئۇلارنى جەننەتكە كىرگۈزىدۇ، اللہ ئۇنى ئۇلارغا تونۇتتى (يەنى جەننەتكە كىرگەن ئادەم ئۆزىنىڭ ئۇ يەردىكى جايىنى ئىلگىرى كۆرگەندەكلا بىلىدۇ)﴾.

— سۈرە مۇھەممەد 4 —، 5 —، 6 — ئايەتلەر

سۆزلۈكلەر تەھلىللىرى

أَثْخَنتُمُوهُمْ: (سىلەر ئۇلارنى قىرىپ) يەنى دۈشمەنلەرنى كۆپ ئۆلتۈرۈڭلار ۋە كۆپ ياردار قىلىڭلار.

ئىبنى مەنزۇر «لىسانۇل ئەرەب» ناملىق قامۇسىدا مۇنداق دەيدۇ: «بۇ سۆزنىڭ سۆز تومۇرى «ئىسخان» بولۇپ، قاتتىق ۋە كۈچلۈك بولغان، ۋايىغا يەتكەن، كۆپ بولغان ھەرقانداق ئىشنى كۆرسىتىدۇ. اللہ تائالا مۇشۇ مەنىدە مۇنداق دەيدۇ: ﴿پەيغەمبەرگە زېمىندا دۈشمەننى كۆپرەك ئۆلتۈرمەي تۇرۇپ (يەنى مۇشرىكلىكنىڭ ھەيۋىسىنى يوقىتىپ،

ئىسلامغا قۇۋۋەت بەرمەي تۇرۇپ)، ئەسىرلەردىن فىدىيە ئېلىش لايىق ئەمەس ئىدى﴾[1]
يەنى بۇ ئايەت دۈشمەنلەرنى قىرغىن قىلىشنى ئىپادىلەيدۇ.»[2]

ٱلۡوَثَاق: (ئەسىر)، بۇ سۆز ئەسلىدە سۆز تومۇرى بولۇپ، ئارغامچا ۋە باشقا نەرسىلەر بىلەن باغلىنىدىغان نەرسىنى كۆرسىتىدۇ. ئايەتتە، ئەسىر ئېلىنغان دۈشمەنلەرنىڭ قېچىپ كەتمەسلىكى ئۈچۈن ئۇلارنى باغلاپ ئەسىر ئېلىشنى كۆرسىتىدۇ.

مَنًّا: (ئېھسان قىلىش يۈزىسىدىن)، بۇ سۆز ئەسىرنى فىدىيە ۋە بەدەل ئالماستىن قويۇپ بېرىشنى كۆرسىتىدۇ.

فِدَآء: (فىدىيە ئېلىپ)، بۇ سۆز ئەسىرنى پۇل ـ مال ئېلىپ قويۇپ بېرىشنى كۆرسىتىدۇ.

أَوۡزَارَهَا ۚ: (ئۆزىنىڭ ئېغىر يۈكىنى)، بۇ سۆز «ۋىزر» دېگەن سۆزنىڭ كۆپلۈك ئىشلىتىلىشى بولۇپ، گۇناھ دېگەن مەنىنى كۆرسىتىدۇ. ئۇ بەزىدە ئېغىر يۈك دېگەن مەنىنى ئىپادىلەش ئۈچۈنمۇ ئىشلىتىلىدۇ. بۇ يەردە ئۇرۇشتا ئىشلىتىلىدىغان قورال ـ ياراغ ۋە ئات ـ ئۇلاغنى كۆرسىتىدۇ. قورال ـ ياراغ كۆتۈرىدىغان نەرسە بولغاچقا ”ئېغىر يۈك“ دەپ ئاتالغان.

ئايەت: تاكى ئۇرۇش تۈگىگەن، قوراللار قويۇلغان، مۇشرىكلارنىڭ شانۇشەۋكىتى ئاجىزلاشقانلىقى ئۈچۈن ئۇلار بىلەن ئۇرۇش بولمايدىغان ۋاقىتقا قەدەر دېگەن مەنىنى ئىپادىلەيدۇ.

ذَٰلِكَ: (مانا شۇنداق)، بۇ سۆز كۆرسەتكۈچ ئالماشلىق رولىنى ئوينايدۇ.

لَٱنتَصَرَ: (ئۇلارنى جازالىغان بولاتتى) يەنى الله سىلەرنى ئۇرۇش قىلىشقا ياكى جىھادقا چىقىشقا تەكلىپ قىلماستىنلا ئۇلارنى جازالىغان بولاتتى. الله تائالا مۇسۇلمانلارنى كاپىرلارغا قارشى ئۇرۇش قىلدۇرماي تۇرۇپمۇ كاپىرلارنى تەل ـ تۆكۈس يوقىتىشقا قادىردۇر. لېكىن الله تائالا مۇسۇلمانلارنى جىھاد بىلەن سىنايدۇ: ﴿بىز سىلەرنى ئەلۋەتتە (جىھادقا ئەمىر قىلىش ۋە مۇشەققەتلىك ئىشلارغا تەكلىپ قىلىش بىلەن) سىنايمىز، تاكى سىلەرنىڭ ئىچىڭلاردىن (الله نىڭ يولىدا) جىھاد قىلغۇچىلارنى ۋە (جىھادنىڭ مۇشەققەتلىرىگە) چىداشلىق بەرگۈچىلەرنى بىلگەنگە، سىرلىرىڭلاردىن ۋاقىپ بولغانغا قەدەر﴾[3].

ئەلۇسى مۇنداق دەيدۇ: «الله تائالانىڭ: ﴿ئەگەر الله خالىسا ئەلۋەتتە (سىلەرنى ئۇرۇشقا تەكلىپ قىلماستىنلا) ئۇلارنى جازالىغان بولاتتى﴾ دېگەن سۆزى ئۇلارنى يەرگە

[1] سۈرە ئەنفال، 67 ـ ئايەتنىڭ بىر قىسمى.
[2] ئىبنى مەنزۇرنىڭ «لىسانۇل ئەرەب» ناملىق قامۇسى، ثخن بۆلۈمى.
[3] سۈرە مۇھەممەد، 31 ـ ئايەت.

www.munber.org

يۇتقۇزىۋېتىش ياكى قاتتىق ئاۋاز قىلىش، ياكى سۇغا غەرق قىلىش ۋە ياكى ئومۇمىيۈزلۈك ئۆلۈم بېرىشتىن ئىبارەت بىر قىسىم ھالاك قىلىش سەۋەبلىرى بىلەن جازالىغان بولاتتى دېگەن مەنىنى ئىپادىلەيدۇ.»[1]

لِّيَبۡلُوَاْ بَعۡضَكُم بِبَعۡضٍۗ: (الله بەزىڭلارنى بەزىڭلار بىلەن سىناش ئۈچۈن) يەنى الله تائالا سىلەرنى ﴿بەزىڭلارنى بەزىڭلار بىلەن سىناش ئۈچۈن﴾ ئۇرۇش قىلىشقا بۇيرۇدى. نەتىجىدە الله تائالا مۆمىنگە ساۋاب بېرىدۇ، شېھىتلىك مەرتىۋىسىگە ئىگە قىلىدۇ، كاپىرنى ئۆلتۈرۈش ۋە ئازابلاش بىلەن خار قىلىدۇ.

فَلَن يُضِلَّ أَعۡمَـٰلَهُمۡ: (ئەمەللىرىنى الله بىكار قىلىۋەتمەيدۇ) يەنى الله ئۇلارنىڭ ئەمەللىرىنى ھەرگىز زايە قىلىۋەتمەيدۇ. بەلكى ئۇ ئەمەللەر ئۇلار ئۈچۈن مەڭگۈ ساقلىنىدۇ. قىيامەت كۈنى ئۇلار ئەشۇ ئەمەللىرىنىڭ تولۇق مۇكاپاتىغا ئېرىشىدۇ.

عَرَّفَهَا لَهُمۡ: (الله ئۇنى ئۇلارغا تونۇتتى) يەنى الله ئۇلارغا جەننەتنى بايان قىلىپ بەردى، جەننەتتىكى ئۆيلىرىنى بىلدۈردى. شۇڭا ئۇلار ئۇ ئۆيلىرىگە خاتالاشماستىن كىرىدۇ. ياكى الله ئۇلارغا جەننەتنى دۇنيادا ئۇنىڭ سۈپەتلىرىنى بايان قىلىپ بېرىش بىلەن تونۇتتى. الله تائالا جەننەتنى سۈپەتلەپ مۇنداق دەيدۇ: ﴿تەقۋادارلارغا ۋەدە قىلىنغان جەننەتنىڭ سۈپىتى شۇكى، ئۇ يەردە رەڭگى ئۆزگەرمىگەن سۈدىن ئۆستەڭلار، تەمى ئۆزگەرمىگەن سۈتتىن ئۆستەڭلار، ئىچكۈچىلەرگە لەززەت بېغىشلايدىغان مەيدىن ئۆستەڭلار ۋە ساپ ھەسەلدىن ئۆستەڭلار بولىدۇ، ئۇلارغا جەننەتتە بەھرىمەن بولىدىغان تۈرلۈك مېۋىلەر بولىدۇ ۋە پەرۋەردىگارى تەرىپىدىن مەغپىرەت بولىدۇ﴾[2].

ئايەتلەرنىڭ ئومۇمي مەنىسى

الله تائالا بۇ ئايەتتە مۆمىنلەرگە شۇنداق بۇيرۇق قىلىدۇكى، ئۇلار ئۇرۇشتا كاپىرلار بىلەن ئۇچراشقاندا ئۇلارغا قىلچە ئىچ ئاغرىتماسلىق لازىم، بەلكى ئۇلارنىڭ گەردەنلىرىگە قوراللىرىنى ھۆكۈم قىلدۇرۇپ، ئۇلارنى قىلىچلىرى بىلەن قىرىپ تاشلاش كېرەك. ئۇلار ئۈستىدىن غەلىبە قىلغان، ئۇلارنى يەڭگەن ۋە ئۇلارنىڭ شانۇشەۋكىتىنى يەرگە ئۇرغاندىن كېيىنلا تىرىك قالغانلارنى باغلاپ ئەسىر ئالسا بولىدۇ. ئۇرۇش تۈگىگەن، مۇشرىكلارنىڭ كۈچى ئاجىزلاشقان ۋە ئۇلارنىڭ شانۇشەۋكىتى يەرگە ئۇرۇلغاندىن كېيىن مۆمىنلەرگە شۇنداق ئىختىيارلىق بېرىلىدۇكى، ئۇلار ئەسىرلەرگە ياخشىلىق قىلىپ ئۇلارنى ئۇلاردىن بەدەل ئالماستىن قويۇۋەتسىمۇ، يا ئۇلارنى قويۇۋېتىش بەدىلىگە ئۇلاردىن فىدىيە ئېلىپ، ئۇنى مۇسۇلمانلارنىڭ مەنپەئەتى ئۈچۈن ئىشلەتسىمۇ بولىدۇ.

---

[1] ئىمام ئەلۇسىنىڭ «روھۇلمەئانى» ناملىق تەپسىرى، 26 ـ جىلد، 42 ـ بەت.
[2] سۈرە مۇھەممەد، 15 ـ ئايەتنىڭ بىر قىسمى.

اللہ تائالا مۆمىنلەر بىلەن كاپىرلار ئارىسىدا ئۇرۇش چىقارماي تۇرۇپ دۈشمەنلىرىنى جازالاشقا قادىر تۇرۇقلۇق، يەنىلا جىهاد قىلىشنى پەرز قىلغانلىقىنىڭ ھېكمىتىنى بايان قىلىپ بېرىدۇ. بۇ ھېكمەت بولسا ئىنسانلارنى سىناش، ئۇلارنىڭ جاپا ـ مۇشەققەتلەرگە سەۋر قىلىدىغان ياكى قىلمايدىغانلىقىنى، اللہ يولىدا تارتقان ئېغىرچىلىقلارغا بەرداشلىق بېرىدىغان ياكى بەرمەيدىغانلىقىنى بىلىشتىن ئىبارەتتۇر. ﴿(ئى مۆمىنلەر جامائەسى!) اللہ سىلەردىن (ھەقىقىي) جىهاد قىلغانلارنى ۋە (جىهادنىڭ جاپا ـ مۇشەققەتلىرىگە) چىدىغۇچىلارنى بىلمەي (يەنى ئايرىماي تۇرۇپ)، (پەقەت ئاغزىڭلاردا ئىمان ئېيتتۇق دېيىش بىلەنلا) جەننەتكە كىرىشنى ئويلامسىلەر؟﴾[1].

اللہ تائالا ئۆزىنىڭ يولىدا جىهاد قىلغۇچىلاردىن شېھىتلىك شەربىتىنى ئىچتۈرگەنلەرنىڭ ئەمەللىرىنىڭ ئۇلار ئۈچۈن مەڭگۈ ساقلىنىدىغانلىقىنى، ئاندىن ئۇلارنىڭ جەننەتنىڭ باغچىلىرىدا خۇشال ـ خۇرام يايراپ يۈرىدىغانلىقىنى بايان قىلىپ بېرىدۇ. بۇ ئايەتلەر مۆمىنلەرنى جىهاد قىلىشقا قىزىقتۇرىدۇ، ئۇلارنى يا جىهاد بىلەن غەلىبە قازىنىپ دۇنيادا ئەزىز ياشاش، يا اللہ يولىدا شېھىت بولۇشتىن ئىبارەت ئىككى ياخشىلىقنىڭ بىرىگە ئېرىشىش ئۈچۈن اللہ يولىدا ئۇرۇشقا چىقىشقا رىغبەتلەندۈرىدۇ.

تەپسىرنىڭ ئىنچىكە ۋە نازۇك نۇقتىلىرى

1 ـ قۇرئان كەرىم ئۆلتۈرۈش دېگەن سۆزنى اللہ تائالانىڭ: ﴿ئۇلارنىڭ گەردەنلىرىگە چېپىڭلار﴾ دېگەن سۆزى بىلەن ئىپادىلىگەن. بۇنىڭدىكى سىر شۇنىڭدىن ئىبارەتكى، ئۇنى بۇ سۆز بىلەن ئىپادىلىگەندە، ”ئۆلتۈرۈش“ دېگەن سۆز بىلەن ئىپادىلىيەلمەيدىغان قوپاللىق ۋە قاتتىقلىق ئىپادىلىنىدۇ. چۈنكى ئۇ گەردەنگە چېپىپ، بەدەننىڭ باش ئەزاسى ۋە سەزگۈ ئەزالارنىڭ مەركىزى بولغان ئەڭ مۇھىم ئەزانى ئۇياققا ئۇچۇرتىۋېتىپ، باشسىز گەۋدىنى قورقۇنچلۇق ھالەتتە بۇ ياققا چۈشۈرۈۋېتىش ئەڭ ۋەھشىي رەۋىشتە ئۆلتۈرۈشنى تەسۋىرلەپ بېرىدۇ. اللہ تائالا بىزنى مۇنداق ئۆلۈمدىن ساقلىسۇن! ئەگەر اللہ تائالا: «ئۇلارنى ئۆلتۈرۈڭلار» دېگەن بولسا، بۇ ئىنچىكە ۋە نازۇك مەنە ئىپادىلەنمىگەن بولاتتى. مەزكۇر ئىپادىلەش يەنە مۆمىنلەرنىڭ باتۇرلۇقىنى، ئۇلارنىڭ گويا قىلىچلىرىنى كاپىرلارنىڭ گەردەنلىرىگە شىلتىپ، ئۇلارنى چېپىشقا ھەر زامان قادىر بولىدىغانلىقىنى تەسۋىرلەپ بېرىدۇ.

2 ـ اللہ تائالا مۇنداق دېدى: ﴿ئۇلارنى چىڭ باغلاپ ئەسىر ئېلىڭلار﴾ يەنى ئۇلارنى چىڭ باغلاپ ئەسىر ئېلىپ، ئۇلار ھەققىدە بىرەر قارارغا كەلگەنگە قەدەر قول ئاستىڭلاردا پىششىق ساقلاڭلار. ئادەتتە ئەسىرنى قېچىپ كەتمەسلىكى ئۈچۈن چىڭ باغلاپ تۇتۇپ تۇرىدىغان بولغاچقا، اللہ تائالا: ﴿ئۇلارنى چىڭ باغلاپ ئەسىر ئېلىڭلار﴾ دېگەن. بۇ ئايەت

[1] سۈرە ئال ئىمران، 142 ـ ئايەت.

www.munber.org

دۈشمەن ئاجىزلىغاندا ئۇنى ئۆلتۈرمەستىن ئەسىر ئېلىش بىلەن كۇپايىلىنىشنى كۆرسىتىدۇ. چۈنكى شەرىئەت ياردارنى ئۆلتۈرۈشنى مەنئى قىلىدۇ. مانا بۇ ئىسلام دىنىنىڭ گۈزەل ئەدەپ ـ ئەخلاقلىرى ۋە ئىنسانپەرۋەرلىك تەلىم ـ تەربىيىسىدىن ئىبارەتتۇر.

3 ـ الله تائالا: ﴿ئاندىن ئۇلارنى ئېھسان قىلىش يۈزىسىدىن قويۇپ بېرىڭلار، ياكى فىدىيە ئېلىپ قويۇپ بېرىڭلار﴾ دېدى. الله تائالا ياخشىلىق قىلىپ قويۇپ بېرىش بىلەن فىدىيە ئېلىپ قويۇپ بېرىشنى تىلغا ئالدى. ئۆلتۈرۈش ۋە قۇل قىلىشنى تىلغا ئالمىدى. الله تائالا بۇ ئايەتتە ئۇرۇش قىلىشتىكى مەقسەتنىڭ قان تۆكۈش ۋە ئادەم ئۆلتۈرۈش بولماستىن، مۇشرىكلارنىڭ ھەيۋىسىنى يەرگە ئۇرۇشتىن ئىبارەت ئىكەنلىكىنى كۆرسىتىدۇ. ئەگەر مۇشرىكلارنىڭ ھەيۋىسى يەرگە ئۇرۇلۇپ، كۈچ ـ قۇۋۋىتى ئاجىزلاشسا، ئۇرۇش قىلىشنىڭ ھاجىتى يوق. ئايىتى كەرىمدە ئەسىرنى ياخشىلىق قىلىپ قويۇپ بېرىشنى فىدىيە ئېلىپ قويۇپ بېرىشتىن بۇرۇن تىلغا ئېلىش بولسا، جاننىڭ ھۆرمىتىنى قىلىشنى پۇل ـ مال تەلەپ قىلىشتىن ئۈستۈن كۆرۈشنىڭ ئەلا ئىكەنلىكىنى كۆرسىتىدۇ. الله يولىدىكى مۇجاھىد غەنىمەتكە ئېرىشىش ۋە دۇنيا تېپىش ئۈچۈن ئەمەس، الله نىڭ دىنىنى ئۈستۈنلۈككە ئېرىشتۈرۈش ئۈچۈن ئۇرۇش قىلىدۇ.

4 ـ الله تائالانىڭ ئايىتى كەرىمدىكى: ﴿تاكى ئۇرۇش ئۆزىنىڭ ئېغىر يۈكىنى تاشلىغانغا قەدەر﴾ دېگەن سۆزى ئىسلام دىنىنىڭ ئۇرۇشنى ياقتۇرمايدىغانلىقىنى ۋە ئۇنى قاتتىق يامان كۆرىدىغانلىقىنى كۆرسىتىدۇ. چۈنكى ئۇرۇش خانىۋەيرانچىلىق ئېلىپ كېلىدۇ. ﴿ئۆزىنىڭ ئېغىر يۈكىنى﴾ دېگەن سۆز ئۇرۇش جىنايەتلىرىنىڭ ئۇرۇش قوزغىغان كاپىرلارغا قايتىدىغانلىقىنى كۆرسىتىدۇ. چۈنكى ئۇلار الله قا ۋە ئۇنىڭ پەيغەمبىرىگە قارشى ئۇرۇش قىلغۇچىلاردۇر. ئۇلارنىڭ كۇفرىلىق قىلىشى ۋە يەر يۈزىدە بۇزغۇنچىلىق قىلىشى بولمىسا ئىدى، زېمىندا ئۇرۇش بولمىغان بولاتتى.

ئىمام فەخرۇددىن رازى مۇنداق دەيدۇ: «ئۇرۇشنىڭ ئۆزىنىڭ ئېغىر يۈكىنى قويۇشى بولسا، ئۇرۇشنى پۈتۈنلەي پاسسىپ ھالغا كەلتۈرۈپ قويۇشنى، كاپىرلار جامائەتلىرى ئىچىدە ئىسلام جامائەتلىرىدىن بىرەر جامائەتكە قارشى ئۇرۇش قىلىدىغان بىرمۇ كاپىر جامائەتنى قالدۇرماي يوقىتىشنى مەقسەت قىلىدۇ. الله تائالا: «تاكى ئۇرۇش قالمىغانغا قەدەر» دېمەستىن، ﴿تاكى ئۇرۇش ئۆزىنىڭ ئېغىر يۈكىنى تاشلىغانغا قەدەر﴾ دېدى. چۈنكى بۇ ئىككى جۈملىنىڭ ئارىسىدا خۇددى سېنىڭ: «بەنى ئۇمەييە دۆلىتى مۇنقەرز بولدى» دېگەن سۆزۈڭ بىلەن «بەنى ئۇمەييە دولىتىدىن ئەسەرمۇ قالمىدى» دېگەن سۆزۈڭنىڭ ئارىسىدىكى پەرققە ئوخشاش چوڭ پەرق بار. ئىككىنچى جۈملىنىڭ كۈچلۈك مەنىنى ئىپادىلىشىدە شەك ـ شۈبھە يوق. بۇ ئايەتتىمۇ مۇشۇنداق ئىپادە بار.»[1]

5 ـ ئەگەر بىرى: الله تائالا كاپىرلارنى ھالاك قىلىشقا ئۆزى قادىر بولغاندىكىن، ئۇلارنى ئۆزى ھالاك قىلماي نېمىشقا مۆمىنلەرنى جىھاد قىلىشقا بۇيرۇيدۇ؟ دېسە، بۇنىڭغا

[1] ئىمام فەخرۇددىن رازىنىڭ «ئەتتەپسىر ئەلكەبىر» ناملىق تەپسىرى، 7 ـ جىلد، 529 ـ بەتتىن قىسقارتىپ ئېلىندى.

مۇنداق جاۋاب بېرىلىدۇ: اللە تائالا جىھاد بىلەن بەندىلىرىنى سىناشنى ئىرادە قىلىدۇ. شۇڭا اللە تائالا مۆمىنلەرنىڭ جاپا ـ مۇشەققەتلەرگە سەۋر قىلالايدىغان ياكى قىلالمايدىغانلىقىنى، ئۇرۇشنىڭ ئېغىرچىلىقلىرىغا بەرداشلىق بېرەلەيدىغان ياكى بېرەلمەيدىغانلىقىنى سىناش ئۈچۈن كاپىرلارنى ئۇلارغا مۇپتىلا قىلىدۇ. شۇنداقلا زېمىننى كاپىرلارنىڭ ناپاكلىقىدىن تازىلاش، ئۇلارنىڭ سەۋەبى بىلەن مۆمىنلەرنى شېھىتلىك مەرتىۋىسىگە يەتكۈزۈش ئۈچۈن كاپىرلارنى مۆمىنلەرگە مۇپتىلا قىلىدۇ. ﴿لېكىن اللە بەزىڭلارنى بەزىڭلار بىلەن سىناش ئۈچۈن (يەنى ئىمانىڭلارنى سىناش ئۈچۈن جىھادقا ئەمىر قىلدى)﴾ دېگەن بۇ ئايىتى كەرىم دەل مۇشۇ نۇقتىنى كۆرسىتىدۇ.

ئەگەر بىرى: شەك ـ شۈبھىسىزكى، اللە تائالا كىمنىڭ مۆمىن، كىمنىڭ كاپىر ئىكەنلىكىنى، كىمنىڭ ياخشى، كىمنىڭ گۇناھكار ئىكەنلىكىنى، كىمنىڭ ئىتائەت قىلغۇچى، كىمنىڭ ئاسىيلىق قىلغۇچى ئىكەنلىكىنى ئوبدان بىلىدۇ. ئۇنداقتا بۇ سىناشنىڭ پايدىسى نېمە؟ دېسە، بۇنىڭغا مۇنداق جاۋاب بېرىلىدۇ: اللە تائالا تەرىپىدىن بولغان سىناق بىلىشنى ۋە ئۇقۇشنى مەقسەت قىلماستىن، پەقەت مۆمىنگە ساۋاب بېرىشنى، كاپىرنى ئۇنىڭغا قارشى پاكىت تۇرغۇزۇلغاندىن كېيىن ئازابلاشنى ۋە ئىنسانىنىڭ ئۆزرىسىنى ئۈزۈپ تاشلاشنى مەقسەت قىلىدۇ. ياكى بۇ سوئالغا مۇنداق جاۋاب بېرىمىز: سىناشتىن مەقسەت ئىنسانلارغا ياكى پەرىشتىلەرگە ھەقىقىي ئەھۋالنى ئېچىپ تاشلاپ، ئۇلارغا راستچىل مۆمىن بىلەن مۇناپىقنىڭ، تەقۋادار كىشى بىلەن بەتبەخت كىشىنىڭ ئارىسىنى ئايرىپ بېرىشنى نىشان قىلىدۇ. بۇ سىناش اللە تائالاغا نىسبەتەن ئەمەس. چۈنكى اللە تائالا ھەر نەرسىنى بىلىپ تۇرغۇچىدۇر.

6 ـ اللە تائالا مۆمىنلەرنى ئەسىرلەرنى ياخشىلىق قىلىپ قويۇپ بېرىشكە ياكى فىدىيە ئېلىپ قويۇپ بېرىشكە بۇيرۇدى. بۇ، ئىسلام دىنى تەۋسىيە قىلىدىغان گۈزەل ـ ئەخلاقلاردىن بىرىدۇر. رىۋايەت قىلىنىشىچە، ئابدۇررازاھمان ئىبنى ئەشئەسنىڭ تەخمىنەن 5000 ئادىمىنى ھەججاج ئىبنى يۇسۇف ئەسىر ئېلىنغان چاغدا ئۇلاردىن 3000 نى ئۆلتۈرۈۋېتىدۇ. ئاندىن ئۇنىڭ قېشىغا كىندە قەبىلىسىدىن بىر ئادەم كېلىپ: ئى ھەججاج! اللە ساڭا سۈننەتتىن ۋە سېخىلىقتىن ياخشى مۇكاپات بەرمىسۇن! دەيدۇ. ھەججاج: نېمىشقا شۇنداق بولسۇن؟ دەيدۇ. ئۇ: چۈنكى اللە تائالا كاپىرلار ھەققىدە: ﴿سىلەر كۇففارلارغا (جەڭ مەيداندا) ئۇچراشقان چېغىڭلاردا، ئۇلارنىڭ گەردەنلىرىگە چېپىڭلار. سىلەر ئۇلارنى قىرىپ (مەغلۇپ قىلىپ، ئۇلاردا سىلەرگە قارشىلىق كۆرسىتىدىغان كۈچ قالمىغان چاغدا ئۇلارنى ئۆلتۈرۈشتىن توختاپ)، ئۇلارنى چىڭ باغلاپ ئەسىر ئېلىڭلار، ئاندىن ئۇلارنى ئېھسان قىلىش يۈزىسىدىن قويۇپ بېرىڭلار، ياكى فىدىيە ئېلىپ قويۇپ بېرىڭلار﴾ دېدى. اللە نىڭ نامى بىلەن قەسەمكى، سەن ئېھسانمۇ قىلماپسەن، فىدىيەمۇ ئالماپسەن، سىلەرنىڭ بىر شائىرىڭلار قەۋمىنى گۈزەل ئەخلاقلار بىلەن سۈپەتلەپ:

ئۆلتۈرمەيمىز ئەسىرلەرنى ۋەلېكىن قويۇپ بېرىمىز،
گەر ئېغىر كەلسە گەردەنگە قەرزلەرنى يۇدۇش.

www.munber.org

دېگەن ئىكەن دەيدۇ. شۇنىڭ بىلەن ھەججاج: بۇ ئۆلۈكلەرگە ئىسىت! ئۇلارنىڭ ئىچىدە مۇشۇنداق ياخشى سۆزنى قىلىدىغان ئادەم يوقمىدى؟ قالغان ئەسىرلەرنى قويۇپ بېرىڭلار دەيدۇ. نەتىجىدە شۇ كۈنى بۇ ئادەمنىڭ سۆزى بىلەن تىرىك قالغان 2000 غا يېقىن ئەسىر قويۇپ بېرىلىدۇ[1].

شەرئەت ھۆكۈملىرى

بىرىنچى ھۆكۈم

بۇ ئايىتى كەرىمدىكى ﴿كۇففارلار﴾ دېگەن سۆز نېمە مەنىنى بىرىدۇ؟

تەپسىرشۇناسلار الله تائالانىڭ: ﴿كۇففارلار﴾ دېگەن سۆزىنىڭ مەنىسى ھەققىدە مۇنداق ئىككى قاراشقا كەلگەن:

1 ـ ئۇلار بۇتقا چوقۇنىدىغان مۇشرىك كۇففارلارنى كۆرسىتىدۇ. بۇ قاراش ئىبنى ئاببا س رەزىيەللاھۇ ئەنھۇمادىن رىۋايەت قىلىنغان.

2 ـ ئۇلار ئىسلام دىنىغا قارشى چىققان ھەرقانداق مۇشرىكنى، مۇسۇلمانلار بىلەن سۈلھىلەشمىگەن ياكى زىممى بولمىغان ھەرقانداق ئەھلى كىتابنى كۆرسىتىدۇ. شۇنداق بولغاندا ئۇنىڭغا پۈتۈن كۇففارلار مۇستەسنا قىلىنماستىن كىرىدۇ. مانا بۇ، ئايەتنىڭ زاھىرى مەنىسى بولۇپ، كۆپچىلىك تەپسىرشۇناسلار شۇنداق قارايدۇ.

ئىبنۇل ئەرەبى مۇنداق دەيدۇ: «بۇ قاراش توغرىدۇر. چۈنكى ئايەت ئومۇمىي مەنىنى ئىپادىلەيدۇ. ئۇنى خاسلاشتۇرۇشقا دەلىل يوق.»

ئىككىنچى ھۆكۈم

الله تائالانىڭ ئايىتى كەرىمدىكى: ﴿ئۇلارنىڭ گەردەنلىرىگە چېپىڭلار﴾ دېگەن سۆزى نېمە مەنىنى بىرىدۇ؟

سۇددى ۋە كۆپچىلىك تەپسىرشۇناسلار: ئۇ سۆز ئۆلتۈرۈش دېگەن مەنىنى ئىپادىلەيدۇ دەپ قارايدۇ. بەزى تەپسىرشۇناسلار: ئۇ سۆز ئەسىرنى تۇتىۋېلىپ ئۆلتۈرۈش دېگەن مەنىنى ئىپادىلەيدۇ، دەپ قارايدۇ.

كۈچلۈك قاراش بىرىنچى قاراشتۇر. چۈنكى الله تائالانىڭ: ﴿ئۇلارنىڭ گەردەنلىرىگە چېپىڭلار، سىلەر ئۇلارنى قىرىپ (مەغلۇپ قىلىپ، ئۇلاردا سىلەرگە قارشىلىق كۆرسىتىدىغان كۈچ قالمىغان چاغدا ئۇلارنى ئۆلتۈرۈشتىن توختاپ)، ئۇلارنى چىڭ باغلاپ ئەسىر ئېلىڭلار﴾ دېگەن سۆزىدىن ئىبارەت بۇ ئايىتى كەرىم دۈشمەننى قىرىپ تاشلاشنى ۋە ئۇلارنىڭ كۈچىنى ئاجىزلىتىشنى گەردەنلەرگە چېپىشنىڭ غايىسى قىلغان. شۇنداق

[1] بۇ ۋەقەلىكنى ئىمام قۇرتۇبىنىڭ «ئەلجامىئ لىئەھكامىل قۇرئان» ناملىق تەپسىرى، 16 ـ جىلد، 226 ـ بەتتىن كۆرۈڭ.

بولغاندا ئەسىرنى تۇتۇپلا ئۆلتۈرۈش قەيەردە قالدى؟ ئۇنىڭ ئۈستىگە ئەسىر ئېلىش دۈشمەننى قىرىپ تاشلىغان ۋە ئاجىزلاتقاندىن كېيىن يۈز بېرىدۇ. شۇنداق ئىكەن، كۆپچىلىك تەپسىرشۇناسلارنىڭ قارىشى كۈچلۈكتۇر، بەلكى ئەڭ توغرىدۇر.

ئۈچىنچى ھۆكۈم

فىدىيە دېگەن نېمە؟ ئۇنىڭ تۈرلىرىچۇ؟

بەزى تەپسىرشۇناسلار: فىدىيە بولسا ئەسىرنى ئازاد قىلىشنى كۆرسىتىدۇ، دەپ قارايدۇ. كۆپچىلىك تەپسىرشۇناسلار: فىدىيە بولسا، مۇسۇلمانلارنىڭ ئەسىرلەردىن بەدەل ئېلىپ ئۇلارنى قويۇپ بېرىشنى كۆرسىتىدۇ، دەپ قارايدۇ.

بۇ بەدەل كاپىرلارنىڭ قولىغا چۈشۈپ قالغان مۇسۇلمان ئەسىرلەرنى ئالماشتۇرۇش بولىشى مۇمكىن. مۇسۇلمانلار ئەسىرلەرنى قويۇپ بېرىش بەدىلىگە ئالىدىغان پۇل - مال ياكى قورال - ياراغ بولىشى مۇمكىن. شۇنداقلا بۇ بەدەل مەنىۋى مەنپەئەت بولىشى مۇمكىن. بەدىر غازىتىدا شۇنداق بولغان بولۇپ، ئۆزى ئۈچۈن فىدىيە قىلىپ بېرىدىغان پۇل - مېلى بولمىغان ئەسىرنى پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مۇسۇلمانلارنىڭ ئەۋلادلىرىدىن ئون بالىغا ئوقۇش ۋە يېزىشنى ئۆگىتىپ قويۇشقا بۇيرۇغان.

دېمەك، فىدىيە مۇسۇلمانلار دۈشمەنلىرىدىن ئالىدىغان پۇل - مال، قورال - ياراغ ۋە مەنىۋى مەنپەئەتنىڭ ھەممىنى، ياكى ئەسىرلەر بىلەن ئەسىرلەرنى ئالماشتۇرۇشنى ۋە باشقىلارنى كۆرسىتىدۇ[1].

تۆتىنچى ھۆكۈم

الله تائالانىڭ: ﴿تاكى ئورۇش ئۆزىنىڭ ئېغىر يۈكىنى تاشلىغانغا قەدەر﴾ دېگەن سۆزى نېمە مەنىنى بېرىدۇ؟

تەپسىرشۇناسلار بۇ ئايەتنى كەرىمنىڭ مەنىسى ھەققىدە مۇنداق بىرقانچە قاراشلارغا كەلگەن: بىرىنچى، ئىبنى ئابباس رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ مۇنداق دەيدۇ: «تاكى ئورۇش قىلغۇدەك بىرمۇ مۇشرىك قالمىغانغا قەدەر.» ئىككىنچى، مۇجاھىد مۇنداق دەيدۇ: «تاكى ئىسلام دىنىدىن باشقا دىن قالمىغانغا قەدەر.» ئۈچىنچى، سەئىد ئىبنى جۇبەير مۇنداق دەيدۇ: «تاكى مەريەم ئوغلى ئىسا ئەلەيھىسسالام چۈشكەنگە قەدەر. شۇ چاغدىلا ئورۇش تۈگەيدۇ.»

ئاخىرقى قاراش ئاجىزدۇر. چۈنكى ئايەتتە مەريەم ئوغلى ئىسا ئەلەيھىسسالامنىڭ چۈشىدىغانلىقىنى كۆرسىتىدىغان دەلىل يوق. ئۇنىڭ چۈشىدىغانلىقى ھەققىدىكى دەلىل ھەدىس شەرىفلەردىن ئېلىنىدۇ. ئۇنىڭ چۈشىشى بىلەن ئىنسانلار ئىسلام دىنىغا كىرىدۇ. يەر يۈزىدە بىرمۇ كاپىر قالمايدۇ. پاك سۈننەت بۇنى ئوچۇق كۆرسىتىپ بېرىدۇ. لېكىن

---

[1] ئىمام قۇرتۇبىنىڭ «ئەلجامىئ لىئەھكامىل قۇرئان» ناملىق تەپسىرى، 16 ـ جىلد، 228 ـ بەت. ئىمام ئىبنى جەۋزىنىڭ «زادۇل مەسىر فىي ئىلمىتتەپسىر» ناملىق تەپسىرى، 7 ـ جىلد، 397 ـ بەت.

www.munber.org

ئايەت بۇ مەنىنى يېقىندىنمۇ، يىراقتىنمۇ كۆرسەتمەيدۇ. بۇ ئايىتى كەرىم كۆرسىتىدىغان مەنە شۇكى، الله نىڭ دىنىنى ئۈستۈنلۈككە ئېرىشتۈرۈش، كاپىرلارنىڭ سۆزىنى يەرگە ئۇرۇش بىلەن ئىمانىنىڭ غەلىبە قىلىشىدىن ۋە كۇفرىنىڭ يىمىرىلىشىدىن ئىبارەتتۇر. الله تائالا سۈرە ئەنفالدا مۇنداق دەيدۇ: ﴿پىتنە تۈگىگەن، دىن پۈتۈنلەي الله ئۈچۈن بولغانغا قەدەر ئۇلار بىلەن ئۇرۇشۇڭلار﴾[1].

بەشىنچى ھۆكۈم

ئەسىرنى ئۆلتۈرۈش دۇرۇسمۇ؟

فىقھشۇناسلار ئەسىرنى ئۆلتۈرۈشنىڭ دۇرۇسلىقىغا ئىتتىپاق كەلگەن. ھەتتا ئىمام جەسساس: «بۇ ھەقتە بىرەر ئالىمنىڭ ئىختىلاپ قىلغانلىقىنى بىلمەيمىز» دېگەن. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ بەزى ئەسىرلەرنى ئۆلتۈرگەنلىكى ھەققىدە مۇتەۋاتىر ھەدىسلەر رىۋايەت قىلىنغان. تۆۋەندىكى ھەدىسلەر ئەنە شۇ ھەدىسلەردىندۇر:

1 ـ پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ئۇھۇد ئۇرۇشىدا شائىر ئەبۇ ئىززەنى ئۆلتۈرگەنلىكى رىۋايەت قىلىندۇ.

2 ـ ئۇقبە ئىبنى ئەبۇ مۇئەيت ۋە نەزر ئىبنى ھارىس بەدىر ئۇرۇشىدا ئەسىر چۈشكەندىن كېيىن ئۆلتۈرۈلگەن.

3 ـ بەنى قۇرەيزە قەبىلىسىنىڭ ئادەملىرى سەئد ئىبنى مۇئازنىڭ ھۆكمىگە چۈشكەن، سەئد ئىبنى مۇئاز ئۇلارنى ئۆلتۈرۈپ، بالا ـ چاقىلىرىنى ئولجا ئېلىشقا ھۆكۈم قىلغاندىن كېيىن ئۇلار ئۆلتۈرۈلگەن.

4 ـ پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام خەيبەرنىڭ بىر قىسمىنى سۈلھى بىلەن، يەنە بىر قىسمىنى قورال بىلەن فەتھى قىلىدۇ ۋە ئىبنى ئەبۇ ھۇقەيققە ھېچ نەرسىنى يوشۇرماسلىقنى شەرت قىلىدۇ. كېيىن ئۇنىڭ خىيانەت قىلغانلىقى ۋە مەلۇم نەرسىلەرنى يوشۇرغانلىقى پاش بولۇپ قالغانلىقى ئۈچۈن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئۇنى ئۆلۈمگە ھۆكۈم قىلىدۇ.

5 ـ پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مەككىنى فەتھى قىلغاندىن كېيىن ھىلال ئىبنى خەتەلنى، ئابدۇللاھ ئىبنى ئەبۇ سەرھنى ۋە مەقىيس ئىبنى ھۇبابەنى ئۆلتۈرۈشكە بۇيرۇپ: «ئۇلارنى كەبىنىڭ يۈپۈقلىرىغا ئېسىلىۋالغان ھالەتتە تاپساڭلارمۇ ئۆلتۈرۈڭلار» دېدى[2].

بۇ ھەدىسلەرنىڭ ھەممىسى ئەسىرنى ئۆلتۈرۈشنىڭ دۇرۇسلىقىنى كۆرسىتىدۇ. چۈنكى ئۇنى ئۆلتۈرۈش بىلەن يەر يۈزىدىكى بۇزغۇنچىلىقنىڭ شۇم بۇيىسىنى كېسىپ تاشلىغىلى بولىدۇ.

---

[1] سۈرە ئەنفال، 39 ـ ئايەتنىڭ بىر قىسمى.

[2] ئىمام جەسساسنىڭ «ئەھكامۇل قۇرئان» ناملىق تەپسىرى، 3 ـ جىلد، 391 ـ بەت.

ئەلۇسى مۇنداق دەيدۇ: «غازىلاردىن ھېچكىمنىڭ ئەسىرنى ئۆز ئالدىغا ئۆلتۈرۈش ھەققى يوق. ئەگەر ئۇ شۇنداق قىلسا، خەلىپە ئۇنىڭغا تەنبىھ جازاسى بېرىدۇ. لېكىن ئۇ ھېچ نەرسە تۆلىمەيدۇ. ئەگەر ئەسىرلەر ئەسىرگە چۈشكەندىن كېيىن ئىسلامغا كىرسە، ئۇلارنىڭ ئىسلامغا بولغان يامانلىقى تۈگىگەن بولغاچقا ئۆلتۈرۈلمەيدۇ. لېكىن ئۇلارنى ئەسلى كۇفرىنىڭ جازاسى ئۈچۈن قۇل قىلىش دۇرۇس بولىدۇ. چۈنكى ئىسلام قۇللۇقنى زىت كېلىپ قالمايدۇ. ئەكسىچە ئۇلار ئەسىرگە چۈشۈشتىن بۇرۇن ئىسلامغا كىرگەن بولسا، بۇ چاغدا ئۇلار ئازاد بولۇپ كېتىدۇ. چۈنكى ئۇ ئۇلارغا ئىگىدارچىلىق قىلىشنىڭ سەۋەبى تېپىلىشتىن ئىلگىرىكى ئىسلامدۇر.»[1]

ئىمام قۇرتۇبى مۇنداق دەيدۇ: «خەلىپىنىڭ ئەسىرنى ئۆلتۈرۈش ھەققى يوق دېگەن قاراش بار. ھەججاجدىن رىۋايەت قىلىنىشىچە، ئۇ بىر ئەسىرنى ئابدۇللاھ ئىبنى ئۆمەرگە ئۆلتۈرۈش ئۈچۈن بەرگەندە، ئابدۇللاھ ئۇنى رەت قىلىپ: الله تائالا بىزنى بۇ ئىشنى قىلىشقا بۇيرۇغان ئەمەس دېگەن ۋە: ﴿سىلەر ئۇلارنى قىرىپ (مەغلۇپ قىلىپ، ئۇلاردا سىلەرگە قارشىلىق كۆرسىتىدىغان كۈچ قالمىغان چاغدا ئۇلارنى ئۆلتۈرۈشتىن توختاپ)، ئۇلارنى چىڭ باغلاپ ئەسىر ئېلىڭلار﴾ دېگەن ئايەتنى ئوقۇغان.

بىز بۇ مەسىلىگە مۇنداق دەيمىز: «پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئەسىرنى ئۆلتۈرۈشكە بۇيرۇغان ۋە ئۇنى ئەمەلىيلەشتۈرگەن. الله تائالانىڭ: ئەسىرنى ئېھسان قىلىش يۈزىسىدىن قويۇپ بېرىڭلار يا فىدىيە ئېلىپ قويۇپ بېرىڭلار، دەپ چۈشەندۈرۈشى ئۇنىڭدىن باشقا مەنىنى مەنئى قىلمايدۇ. ئابدۇللاھ ئىبنى ئۆمەر ئەسىرنى ھەججاجنىڭ قولىدىن ئېلىپ ئۆلتۈرۈشنى يامان كۆرگەن بولۇشى، شۇڭا يۇقىرىدىكى سۆزى بىلەن ئۆزرە ئېيتقان بولۇشى مۇمكىن.»[2]

ئالتىنچى ھۆكۈم

ئەسىردىن فىدىيە ئېلىش دۇرۇسمۇ؟

فىقھشۇناسلار ئەسىردىن فىدىيە ئېلىش مەسىلىسىدە مۇنداق قاراشلارغا كەلگەن:

1 ـ ھەنەفى مەزھىبى بولۇپ، ئەسىرنى پۇل ـ مال ئېلىپ قويۇپ بېرىشكە ۋە ئۇنى ئۆرۈش قىلىۋاتقان تەرەپكە سېتىپ بېرىشكە بولمايدۇ. چۈنكى ئۇ يەنە بىزگە قارشى ئۆرۈش قىلىدۇ. ئەمما ئەسىرلەرنى مۇسۇلمان ئەسىرلەرگە ئالماشتۇرۇشقا كەلسەك، ئىمام ئەبۇ يۇسۇف ۋە مۇھەممەدنىڭ قارىشىدا دۇرۇستۇر. ئىمام ئەبۇ ھەنىفە: «ئۇلارنى مۇسۇلمان ئەسىرلەرگە ئالماشتۇرۇشقىمۇ بولمايدۇ» دەيدۇ.

2 ـ ئىمام شافىئىي، مالىك ۋە ئەھمەدتىن ئىبارەت كۆپچىلىك فىقھشۇناسلار ئەسىردىن فىدىيە ئېلىش دۇرۇس دەپ قارايدۇ.

---

[1] ئىمام ئەلۇسىنىڭ «روھۇلمەئانى» ناملىق تەپسىرى، 26 ـ جىلد، 40 ـ بەتتىن قىسقارتىپ ئېلىندى.
[2] ئىمام قۇرتۇبىنىڭ «ئەلجامىئ لىئەھكامىل قۇرئان» ناملىق تەپسىرى، 16 ـ جىلد، 229 ـ بەت.

www.munber.org

ھەنەفىي مەزھەبىدىكىلەرنىڭ دەلىللىرى

ھەنەفىي مەزھەبىدىكىلەر ئەسىردىن فىدىيە ئېلىشنىڭ دۇرۇس بولمايدىغانلىقىغا مۇنداق دەلىل كەلتۈرىدۇ:

1 ـ ئۇلار مۇنداق دەيدۇ: «مۇجاھىدتىن مۇنداق نەقىل قىلىنىدۇكى: ﴿ئاندىن ئۇلارنى ئېھسان قىلىش يۈزىسىدىن قويۇپ بېرىڭلار، ياكى فىدىيە ئېلىپ قويۇپ بېرىڭلار﴾ دېگەن بۇ ئايىتى كەرىم الله تائالانىڭ: ﴿مۇشرىكلارنى قەيەردە ئۇچراتساڭلار، شۇ يەردە ئۆلتۈرۈڭلار﴾[1] دېگەن سۆزى بىلەن ۋە: ﴿سىلەر ئەھلى كىتابتىن الله قا ۋە ئاخىرەت كۈنىگە ئىشەنمەيدىغانلار (يەھۇدىيلار ئۇزەيرنى الله نىڭ ئوغلى، ناسارالار ئىسانى الله نىڭ ئوغلى دەپ ئېتىقاد قىلغانلىقلىرى ئۈچۈن، ئۇلار الله قا ۋە ئاخىرەت كۈنىگە ئېتىقاد قىلمىز، دېگەن بىلەنمۇ ئېتىقاد قىلمىغاننىڭ ئورنىدىدۇر) بىلەن ئۇرۇش قىلىڭلار﴾[2] دېگەن سۆزى بىلەن مەنسۇخ قىلىنغان.

قەتادىنىڭ مۇنداق دېگەنلىكى رىۋايەت قىلىنىدۇ: «ئۇ ئايەتنى سۈرە ئەنفالنىڭ: ﴿ئەگەر ئۇرۇشتا ئۇلار ئۈستىدىن غەلىبە قىلساڭ، ئارقىدىكىلىرىنىڭ قېچىشى ۋە ئىبرەت ئېلىشى ئۈچۈن ئۇلارنى قاتتىق جازالىغىن (يەنى ئۇلارنى باشقىلارغا ئىبرەت قىلغىنكى، ئۇلارنىڭ سەن بىلەن ئۇرۇش قىلىشقا دەرمانى قالمىسۇن)﴾[3] دېگەن ئايىتى بىلەن مەنسۇخ قىلىنغان.»

بۇ ئايەتلەرنى دەلىل قىلىشنىڭ ئىسپاتى شۇكى، سۈرە تەۋبە ئەڭ ئاخىرىدا نازىل بولغان سۈرىدۇر. شۇڭا ئاياللار، كىچىك بالىلار ۋە جىزيە ئېلىنىدىغانلارغا ئوخشاش ھايات قالدۇرۇشقا دەلىل بار كاپىرلاردىن باشقا ھەرقانداق مۇشرىكنىڭ ئۆلتۈرۈلۈشى ۋاجىپتۇر. شەرىئەت قائىدىلىرىنىڭ ھەممىگە مەلۇم بولغىنىدەك، كېيىن نازىل بولغان ئايەت بۇرۇن نازىل بولغان ئايەتنى مەنسۇخ قىلىدۇ.

2 ـ ئۇلار مۇنداق دەيدۇ: «ئەسىرنى ياخشىلىق قىلىپ قويۇپ بېرىشكىمۇ، فىدىيە ئېلىپ قويۇپ بېرىشكىمۇ بولمايدۇ. چۈنكى مۇنداق قىلىش مۇشرىكلارنى مۇسۇلمانلاردىن كۈچلۈك قىلىپ قويۇشقا سەۋەب بولىدۇ. نېمىشقا دېگەندە قويۇپ بېرىلگەن ئەسىرلەر بىزگە قارشى ئۇرۇش قىلىپ يەنە كېلىدۇ. بىز بولساق زېمىننى كۇفرىدىن ۋە مۇشرىكلارنىڭ پەسكەشلىكلىرىدىن تازىلاشقا بۇيرۇلدۇق.»

3 ـ ئۇلار مۇنداق دەيدۇ: بەدىر ئۇرۇشى ئەسىرلىرى ھەققىدىكى ھۆكۈمنىڭمۇ بىز يۇقىرىدا كەلتۈرگەن ئايەتلەر بىلەن مەنسۇخ قىلىنغانلىقى رىۋايەت قىلىنىدۇ. بولۇپمۇ ئۇ ھەقتە تاپا قىلىپ الله تائالانىڭ: ﴿پەيغەمبەرگە زېمىندا دۈشمەننى كۆپرەك ئۆلتۈرمەي تۇرۇپ (يەنى مۇشرىكلىكنىڭ ھەيۋىسىنى يوقىتىپ، ئىسلامغا قۇۋۋەت بەرمەي تۇرۇپ)،

[1] سۈرە تەۋبە، 5 ـ ئايەتنىڭ بىر قىسمى.
[2] سۈرە تەۋبە، 29 ـ ئايەتنىڭ بىر قىسمى.
[3] سۈرە ئەنفال، 57 ـ ئايەت.

ئەسىرلەردىن فىدىيە ئېلىش لايىق ئەمەس ئىدى﴾[1] دېگەن سۆزى نازىل بولدى. شۇڭا بەدرى ئەسىرلىرى ھەققىدىكى ھۆكۈمنى فىدىيە ئېلىشنىڭ دۇرۇسلىقىغا دەلىل قىلىشقا بولمايدۇ.

4 ـ ئۇلار يەنە مۇنداق دەيدۇ: ھۇدەيبىيە سۇلھىسىدە پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام تەرىپىدىن: «مۇشرىكلار تەرەپتىن مۇسۇلمان بولۇپ كەلگەن كىشىنى ئۇلارغا قايتۇرۇپ بېرىمىز» دېيىلگەن سۆزگە كەلسەك، بۇ پەقەت دەۋەتنىڭ دەسلەپكى دەۋرىدىكى ئىش ئىدى. كېيىن ئۇ مەنسۇخ قىلىنغان. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مۇشرىكلار ئارىسىدا ياشاشنى مەنئى قىلىپ: «كىمكى مۇشرىكلار ئارىسىدا ياشايدىكەن، بىزنىڭ كاپالىتىمىزدىن ئادا ـ جۇدادۇر» دېگەن.[2]

كۆپچىلىك فىقھشۇناسلارنىڭ دەلىللىرى

كۆپچىلىك فىقھشۇناسلار ئەسىردىن فىدىيە ئېلىشنىڭ دۇرۇس بولىدىغانلىقىغا بىرقانچە دەلىل كەلتۈرگەن بولۇپ، بىز ئۇنى تۆۋەندە قىسقىچە بايان قىلىمىز:

1 ـ الله تائالا: ﴿ئۇلارنى چىڭ باغلاپ ئەسىر ئېلىڭلار، ئاندىن ئۇلارنى ئېھسان قىلىش يۈزىسىدىن قويۇپ بېرىڭلار، ياكى فىدىيە ئېلىپ قويۇپ بېرىڭلار﴾ دېدى. بۇ ئايىتى كەرىم ئەسىردىن فىدىيە ئېلىشقا ھېچقانداق شەرت قويماستىن ئىجازەت قىلدى. شۇڭا خەلىپىنىڭ بۇ ئايىتى كەرىمگە ئەمەل قىلغان ئاساستا ئەسىرنى ياخشىلىق قىلىپ قويۇپ بېرىش ياكى فىدىيە ئېلىپ قويۇپ بېرىش ۋە ياكى ئۇنى قۇل قىلىش ئىختىيارى بار.

2 ـ ئۇلار مۇنداق دەيدۇ: «بۇ ئايەتنىڭ ھۆكمى ھۆكۈمدۇر، مەنسۇخ ئەمەس. چۈنكى ھۆكۈم كەسكىن دەلىل بولغاندا ئاندىن مەنسۇخ قىلىنىدۇ. ئەگەر ئىككى ئايەتنىڭ ھۆكۈملىرىنى بىرلەشتۈرۈش مۇمكىن بولسا، مەنسۇخ دېيىشنىڭ ھاجىتى قالمايدۇ. بۇ ئىككى ئايەتنىڭ ھۆكۈملىرىنى بىرلەشتۈرۈش تامامەن مۇمكىندۇر. الله تائالانىڭ سۈرە تەۋبەدىكى: ﴿مۇشرىكلارنى قەيەردە ئۇچراتساڭلار، شۇ يەردە ئۆلتۈرۈۋېتىڭلار﴾[3] دېگەن سۆزى بولسا، بىز ئۇچۇن مۇشرىكلارنى ئۇچراتقان يەردە ئۆلتۈرۈۋېتىشكە قىلىنغان بۇيرۇقتۇر. ئەگەر ئۇلار ئەسىرگە چۈشسە، ئۇلارنى ئۆلتۈرۈشتىن قولىمىزنى يىغىپ، الله تائالانىڭ: ﴿ئاندىن ئۇلارنى ئېھسان قىلىش يۈزىسىدىن قويۇپ بېرىڭلار، ياكى فىدىيە ئېلىپ قويۇپ بېرىڭلار﴾ دېگەن سۆزىگە ئەمەل قىلغان ئاساستا، يا ياخشىلىق قىلىش يۈزىسىدىن قويۇپ بېرىمىز، يا فىدىيە ئېلىپ قويۇپ بېرىمىز.

3 ـ ئۇلار يەنە مۇنۇ ۋەقەلىكنى دەلىل قىلىدۇ: پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بەدرى ئۇرۇشى ئەسىرلىرىنى پۇل ـ مال ئېلىپ قويۇپ بەردى. ئۇلاردىن پۇل ـ مېلى بولمىغانلارنى

[1] سۈرە ئەنفال، 67 ـ ئايەتنىڭ بىر قىسمى.
[2] تەپسىلى دەلىللەر ئۈچۈن ئىمام جەسساسنىڭ «ئەھكامۇل قۇرئان» ناملىق تەپسىرىگە، ئىمام قۇرتۇبىنىڭ «ئەلجامىئ لىئەھكامىل قۇرئان» ناملىق تەپسىرىگە ۋە ئىمام ئەلۇسىنىڭ «روھۇلمەئانى» ناملىق تەپسىرىگە قاراڭ.
[3] سۈرە تەۋبە، 5 ـ ئايەتنىڭ بىر قىسمى.

www.munber.org

مۇسۇلمانلارنىڭ باللىرىدىن ئون بالىغا ئوقۇش ۋە يېزىشنى ئۆگىتىپ قويۇشقا بۇيرۇدى. بۇ ئىش پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ئەمەلى ئىشى بىلەن ئىسپاتلانغان.

4 ـ ئۇلار ئىمام ئابدۇللاھ ئىبنى مۇبارەك رىۋايەت قىلغان مۇنۇ ھەدىسنى دەلىل قىلىدۇ. ئىمران ئىبنى ھۇسەين مۇنداق دەيدۇ: سەقىف قەبىلىسى پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ساھابىلىرىدىن ئىككى ئادەمنى ئەسىرگە ئېلىۋالدۇ. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ساھابىلىرىمۇ بەنى ئامىر ئىبنى سەئسەئە قەبىلىسىدىن بىر ئادەمنى ئەسىرگە ئېلىۋالدۇ. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بۇ ئەسىرنىڭ يېنىدىن ئۆتىدۇ. ئەسىر: مەن نېمىشقا سولاپ قويۇلدۇم؟ دەيدۇ. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: «ئىتتىپاقداشلىرىڭنىڭ جىنايىتى ئۈچۈن» دەيدۇ. ئۇ: مەن مۇسۇلمان، دەيدۇ. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: «ئەگەر سەن ئۇ سۆزنى ئۆزەڭگە ئىگە بولالايدىغان چاغدا ئېيتقان بولساڭ، ئەلۋەتتە تولۇق قۇتۇلغان بولاتتىڭ» دەيدۇ. ئاندىن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام يولىغا ماڭىدۇ. ئەسىر ئۇنى تووۋلاپ: مەن ئاچ، ماڭا تاماق بەرگىن دەيدۇ. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: «بولىدۇ، بۇ سېنىڭ ئېھتىياجىڭ» دەيدۇ. كېيىن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئۇنى سەقىف قەبىلىسى ئەسىرگە ئېلىۋالغان ئىككى مۇسۇلمانغا ئالماشتۇرىدۇ.①

ئۇلار مۇنداق دەيدۇ: «مانا بۇ، مۇسۇلمان ئەسىرلەرنى مۇشرىك ئەسىرلەرگە ئالماشتۇرۇشنىڭ دۇرۇسلىقىنى كۆرسىتىدۇ.»

5 ـ ئۇلار يەنە ئىمام مۇسلىم رىۋايەت قىلغان مۇنۇ ھەدىسنى دەلىل قىلىدۇ. ئىمران ئىبنى ھۇسەين مۇنداق دەيدۇ: «پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئەسىرگە چۈشۈپ قالغان ئىككى مۇسۇلماننى ئەسىرگە ئېلىۋالغان بىر مۇشرىككا ئالماشتۇردى.»②

6 ـ ئۇلار يەنە ئىمام مۇسلىم رىۋايەت قىلغان مۇنۇ ھەدىسنى دەلىل قىلىدۇ. ئىياس ئىبنى سەلەمە مۇنداق دەيدۇ: بىز ئەبۇ بەكرى رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ بىلەن يۇرۇشكە ئاتلاندۇق. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئۇنى بىزگە باشلىق قىلىپ قويغان ئىدى... ئەتىسى پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ماڭا كوچىدا ئۇچراپ قېلىپ: «ئى سەلەمە! ھېلىقى ئايالنى ماڭا بېرىۋەتكىن» دېدى. ئەبۇ بەكرى رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ ئۇ ئايالنى ماڭا ئولجا ئېلىنغان غەنىمەت قاتارىدا بەرگەن ئىدى. مەن: ئى الله نىڭ پەيغەمبىرى! مەن ئۇ ئايالنى ياقتۇرۇپ قالدىم، بىراق ئۇنىڭ قولىنىڭ ئۇچىنىمۇ تۇتۇپ باقمىدىم، دېدىم. ئەتىسى پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ماڭا كوچىدا يەنە ئۇچراپ قېلىپ: «ئى سەلەمە! ئاتاڭ الله ئۈچۈن پىدا بولسۇنكى، ھېلىقى ئايالنى ماڭا بېرىۋەتكىن» دېدى. مەن: ئى الله نىڭ پەيغەمبىرى! ئۇ سېنىڭ بولسۇن. الله نىڭ نامى بىلەن قەسەمكى، ئۇنىڭ قولىنىڭ ئۇچىنىمۇ تۇتۇپ باقمىدىم

---

① سايىسنىڭ «تەفسىرۇ ئاياتىل ئەھكام» ناملىق تەپسىرى، 4 ـ جىلد، 75 ـ بەت. ئىمام جەسساسنىڭ «ئەھكامۇل قۇرئان» ناملىق تەپسىرى، 3 ـ جىلد، 392 ـ بەت.

② بۇ ھەدىس ئىمام ئابدۇللاھ ئىبنى مۇبارەك رىۋايەت قىلغان يۇقىرىدىكى ۋەقەلىكنى كۆرسىتىشى مۇمكىن.

دېدىم. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئۇ ئايالنى مەككىگە ئەۋەتىپ مەككىدە ئەسىر چۈشۈپ قالغان مۇسۇلمانلارنى قۇتقۇلدۇردى.[1]

7 ـ ئۇلار يەنە مۇنداق ئەقلى دەلىل كەلتۈرىدۇ: مۇسۇلمانىنى قۇتقۇلدۇرۇش مۇسۇلمانغا پايدىلىق بولغانلىقى ئۈچۈن كاپىرنى ئۆلتۈرۈشتىن ئەۋزەلدۇر. چۈنكى مۇسۇلمانىنىڭ ھۆرمىتى ناھايىتى چوڭدۇر. ئەمما كاپىر ئەسىرنى ئۇلارغا قايتۇرۇپ بېرىش بىلەن بىزگە ياندىغان زىيانغا كەلسەك، كاپىرلارنىڭ زىيانكەشلىكى ۋە ئازابلىشىدىن قۇتقۇلغان مۇسۇلمانىنىڭ پايدىسى ئۇنى بېسىپ چۈشىدۇ. ئىككى ئەسىرنى ئالماشتۇرۇشتا بىر زىياننىڭ ئورنىغا ئوخشاش بىر پايدا قولغا كېلىدۇ. شۇنداق بولغاندا پايدا ـ زىيان تەڭلىشىدۇ. مۇسۇلمانىنى قۇتقۇلدۇرۇش ۋە ئۇنى اللە تائالاغا ئىبادەت قىلىش ئىمكانىيىتىگە ئىگە قىلىش بولسا، ئارتۇق پايدىدۇر. بۇنىڭدا كاپىردىن كېلىدىغان زىياننى بېسىپ چۈشىدىغان تەرىپى بار.

مانا بۇلار كۆپچىلىك ئۆلىمالارنىڭ، ئەسىرنى مەيلى پۇل ـ مال ئېلىپ قويۇپ بېرىش بولسۇن، مەيلى مۇسۇلمان ئەسىرگە ئالماشتۇرۇش بولسۇن، فىدىيەگە نىسبەتەن كەلتۈرگەن دەلىللىرىنىڭ خۇلاسىسىدۇر.

ئەمما ياخشىلىق قىلىش يۈزىسىدىن ئەسىرلەرنى ھېچ نەرسە ئالماي دۈشمەنلىشىۋاتقان تەرەپكە قويۇپ بېرىشكە كەلسەك، ئىمام ئەبۇ ھەنىفە، مالىك ۋە ئەھمەدنىڭ قارىشىدا دۇرۇس بولمايدۇ.

ئىمام شافىئىي دۇرۇس بولىدۇ دەپ قارىغان. چۈنكى پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام يەمامە خەلقىنىڭ ئاقساقىلى سۇمامە ئىبنى ئۇسالنى ياخشىلىق قىلىپ قويىۋەتكەن. كېيىن ئۇ ئىسلام دىنىغا كىرگەن ۋە ياخشى مۇسۇلمان بولغان. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مۇنداق دېگەن: «ئەگەر مۇتئىم ئىبنى ئەدىي ھايات بولغان بولسا، ئاندىن ئۇ بۇ سېسىقلار ھەققىدە (بەدر ئۇرۇشىدا ئەسىر چۈشكەن مۇشرىكلار ھەققىدە) ماڭا گەپ قىلسا، مەن ئۇلارنى ئۇنىڭ ھۆرمىتى ئۈچۈن ئەلۋەتتە قويۇپ بەرگەن بولاتتىم.»[2] پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ بۇ سۆزى ئەسىرلەرنى ياخشىلىق قىلىپ ھېچ نەرسە ئالماي قويۇپ بېرىشنىڭ دۇرۇسلۇقىنى كۆرسىتىدۇ.

كۈچلۈك قاراش

بىز ھەر ئىككى تەرەپنىڭ دەلىللىرىنى ئوتتۇرىغا قويغاندىن كېيىن ئۇرۇش ئىشلىرىنى ئومۇمەنىڭ مەنپەئەتىنىڭ تەقەززاسى بويىچە ئىش قىلىدىغان ئۆتكۈر پىكىرلىك ۋە ئاقىلانە تەدبىرلىك ئىختىساس ئىگىلىرىگە قويۇپ بېرىشنى توغرا تاپتۇق. ئەگەر ئۇلار ئەسىرلەرنى ئۆلتۈرۈشنى پايدىلىق دەپ قارىسا، ئۆلتۈرىدۇ. ئەگەر ئۇلار پۇل ـ مال ئېلىپ قويۇپ

---

[1] ئىمام مۇسلىم ئىياس ئىبنى سەلەمەنىڭ ئاتىسىدىن رىۋايەت قىلغان. ئىمام ئەلۇسىنىڭ «رۇھۇلمەئانى» ناملىق تەپسىرى، 26 ـ جىلد، 40 ـ بەت.

[2] بۇ ھەدىسنى ئىمام بۇخارى رىۋايەت قىلغان. ئىمام ئەلۇسىنىڭ «رۇھۇلمەئانى» ناملىق تەپسىرى، 26 ـ جىلد، 41 ـ بەت.

www.munber.org

بېرىشنى ياكى مۇسۇلمان ئەسىرلەرگە ئالماشتۇرۇشنى پايدىلىق دەپ قارىسا، شۇنداق قىلىدۇ. ئەگەر ئۇلار ئۇلارنى ئېلىپ قېلىشنى پايدىلىق دەپ قارىسا، مۇسۇلمانلارنىڭ قول ئاستىدا تۇتۇپ تۇرىدۇ. بۇ مەسىلە ئۇلارنىڭ ئۆزلىرى تۇرىۋاتقان ۋەزىيەتلەرگە مۇناسىۋەتلىك پايدا ـ مەنپەئەتلەرنى مۆلچەرلەپ ئىش قىلىشىغا قويۇپ بېرىلىدۇ. بۇ ھېكمەتلىك سىياسەت مۇسۇلمانلارنىڭ يېتەكچىسىدە تولۇق تېپىلىشى لازىم. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بۇلارنىڭ ھەممىسىنى قىلىپ، ئەسىر ئېلىشقا تېگىشلىك بولغانلارنى ئەسىر ئالغان، ئۆلتۈرۈشكە تېگىشلىك بولغانلارنى ئۆلتۈرگەن، فىدىيە ئېلىشقا تېگىشلىك بولغانلارنى فىدىيە ئېلىپ قويۇپ بەرگەن، فىدىيە ئالماي قويۇپ بېرىشكە تېگىشلىك بولغانلارنى ھېچ نەرسە ئالماي قويۇپ بەرگەن.

سۈرە ئەنفالدىكى تەنقىدىي ئايەتلەرگە كەلسەك، ئۇمۇ مۇسۇلمانلارنىڭ مەنپەئەتىگە مۇناسىۋەتلىك بولغان ئىلاھىي ۋە ھېكمەتلىك كۆرسەتمىدۇر. چۈنكى بۇ ئايەتلەر بەدىر غازىتىدا نازىل بولغان. بۇ، مۇسۇلمانلار بىلەن ئۇلارنىڭ دۈشمەنلىرى ئارىسىدىكى تۇنجى ئۇرۇش بولۇپ، ۋەزىيەت رەھىمدىل بولۇشتىن بەكراق قاتتىق قول بولۇشنى، ئۇلارنى ئۆلتۈرۈشنى، قىرىپ تاشلاشنى ۋە قېنىنى تۆكۈشنى، نەتىجىدە مۇشرىكلارنىڭ مۇسۇلمانلارغا قارشى ئۇرۇش قىلىشقا يەنە بىر قېتىم قەدەم بېسىش تەمەسىنى يوق قىلىشنى ۋە كۇفرىنىڭ ھەيۋىسىنى بۆشۈكىدىلا تۇنجۇقتۇرۇۋېتىشنى تەقەززا قىلىدىغان مەنپەئەت بىلەن مۇناسىۋەتلىك ئىدى. ئەگەر مۇشرىكلار ئۆزلىرىگە قارىتا مۇسۇلمانلارنىڭ دىللىرىدا رەھىمدىللىقنىڭ يوقلىقىنى بىلسە، ئۇلاردىن ئەلۋەتتە ئەيمىنىدۇ، ئۇلارغا قارشى ئۇرۇش قىلىشقا قەدەم بېسىشتىن قورقىدۇ. ئۆمەر رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ بۇ مەسىلە ھەققىدە پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغا ئىشارەت قىلغان ۋە ئۇنىڭ بۇ قارىشىغا مۇۋاپىق ھالدا ئايەت نازىل بولغان نۇقتا دەل مۇشۇ ئىدى.

مۇسۇلمانلارنىڭ سانى كۆپەيگەن، شانۇشەۋكىتى كۈچەيگەن ۋە دۆلەت ئۇلارنىڭ قولىدا بولغان چاغدا ئەسىرلەرنى ياخشىلىق قىلىش يۈزىسىدىن ھېچ نەرسە ئالماي قويۇپ بېرىش ياكى فىدىيە ئېلىپ قويۇپ بېرىش ھەققىدە ئايەت نازىل بولدى. ئىسلام دۆلىتى مۇنتىزىملاشقان ۋە قۇدرەت تاپقاندىن كېيىن ئەسىرنى فىدىيە ئالماي قويۇپ بېرىش بولسا، ئاجىزلىقنى ئەمەس كۈچ ـ قۇۋۋەتنى نامايەن قىلىدۇ، خارلىقنى ۋە بىچارىلىكنى ئەمەس غەلىبە ۋە ئۈستۈنلۈكنى ئىزھار قىلىدۇ.

مۇشۇنىڭغا ئوخشاش ھالەتلەردە ئاممىۋى مەنپەئەتكە ئەھمىيەت بېرىش لازىم. ئۇرۇش بولسا ھىيلە ۋە تاكتىكىدىن ئىبارەتتۇر. بىچارە ۋە ئاجىزلارنى بوزەك قىلىش ئۈستۈنلۈكنىڭ ئىپادىسى ئەمەس.

ئايەتلەر كۆرستىدىغان ئەھمىيەتلىك نۇقتىلار

1 ـ مۆمىن الله يولىدا الله نىڭ دىنىنى ئۈستۈنلۈككە ئېرىشتۈرۈش ئۈچۈن ئۇرۇش قىلىدۇ. شۇڭا ئۇ جۈرئەتلىك ۋە قورقماس بولۇشى لازىم.

2 ـ دۈشمەننى كۆپلەپ ئۆلتۈرۈپ قىرىپ تاشلاش ئۇلارنىڭ ھەيۋىسىنى يەر بىلەن يەكسان قىلىشنى ۋە كۈچىنى ئاجىزلىتىشنى مەقسەت قىلىدۇ.

3 ـ ئىسلام دىنىدىكى ئۇرۇش مۇقەددەس ئۇرۇشتۇر. ئۇ مۇشرىكلار ۋە كاپىرلارنىڭ ناپاكلىقىنى يەر يۈزىدىن تازىلاشنى مەقسەت قىلىدۇ.

4 ـ دۈشمەنلەرنى كۆپلەپ ئۆلتۈرگەندىن كېيىن قالغانلىرىنى ئەسىر ئېلىش بىلەن كۇپايىلىنىش ئىسلام دىنىنىڭ دۈشمەنلەرگە بولغان مېھرى ـ شەپقەتلىرىنىڭ نامايەندىسىدۇر.

5 ـ ئەسىرلەرنى بەدەل ئالماي قويۇپ بېرىش ياكى ئۇلاردىن فىدىيە ئېلىپ قويۇپ بېرىشتە مۇسۇلمانلارنىڭ مەنپەئەتىگە ئەھمىيەت بېرىش لازىم.

6 ـ الله يولىدا جىھاد قىلىش بۇ ئۇممەت ئىچىدە يەر يۈزىدە بىرمۇ مۇشرىك قالمىغانغا قەدەر داۋام قىلىدۇ.

7 ـ الله تائالا مۇشرىكلارنى جازالاشقا قادىردۇر. لېكىن ئۇ مۆمىنلەرنىڭ الله يولىدا شېھىت بولۇش مۇكاپاتىغا ئېرىشىشىنى خالايدۇ.

8 ـ دۇنيا تىرىكچىلىكى مۆمىن ۋە كاپىر ئۈچۈن بىر سىناقتۇر. الله تائالا مۆمىنگە ساۋاب بېرىش، كاپىرنى ئازابلاش ئۈچۈن ئۇلارنى بىر ـ بىرى بىلەن سىنايدۇ.

ئايەتلەرنىڭ ھېكمىتى

ئىسلام دىنى ئۇرۇشنىڭ يۇرتلارغا ئېغىر پالاكەت ۋە ۋەيرانچىلىق كەلتۈرىدىغانلىقىنى بىلىپ تۇرسىمۇ، قوغدىنىشنىڭ زۆرۈر بولغانلىقى ئۈچۈن يەنىلا ئۇرۇش قىلىشنى مۇقىملاشتۇردى. ئۇرۇش مەجبۇرىي ھەل قىلغۇچ چارىسى بولۇپ، زومىگەرلىككە، زۇلۇمغا ۋە دۈشمەنلىككە قارشى تۇرۇش ھەمدە زېمىننى خىيانەتكار مۇشرىكلارنىڭ ناپاكلىقىدىن تازىلاش ئۈچۈن ئۇرۇشتىن قېچىپ قۇتۇلغىلى بولمايدۇ. لېكىن ئىسلام دىنى جىھاد قىلىشقا دەۋەت قىلىش، ئۇرۇش قىلىشقا رىغبەتلەندۈرۈش ۋە ئۇرۇشنى قىلمىسا بولمايدىغان زۆرۈر ئىشلاردىن بىرى دەپ ئەنگە ئېلىش بىلەن بىر ۋاقىتتا قولغا چۈشكەن ئەسىرلەرگە ياخشى مۇئامىلە قىلىشقا ۋە رەھىمدىل بولۇشقا بۇيرۇپ، ئۇلارنى ئازابلاشنى ياكى قىيناشنى ھارام قىلىدۇ. شۇنداقلا ئۆلتۈرۈلگەنلەرنىڭ قۇلاق، بۇرۇن قاتارلىق ئەزالىرىنى كېسىۋېتىشنى، يارىدارلارنى ئۆلتۈرۈشنى، ئاياللار ۋە كىچىك بالىلارنى ئۆلتۈرۈشنى ھارام قىلىدۇ.

www.munber.org

جىھاد قىلىش بولسا قان تۆكۈشنى، پۇل ـ مال تارتىۋېلىشنى ۋە يۇرتلارنى خانىۋەيران قىلىشنى مەقسەت قىلمايدۇ. ئۇ يەر يۈزىدە ئاجىزلارنى ھىمايە قىلىش، زالىملارنىڭ زۇلمىغا خاتىمە بېرىش، دەۋەتنى ئامانلىقتا ئېرىشتۈرۈش، مۇستەملىكە قىلغۇچىلارغا ۋە ھەددىدىن ئاشقۇچىلارغا تاقابىل تۇرۇشتىن ئىبارەت ئۇلۇغۋار ئىنسانپەرۋەرلىكنى مەقسەت قىلىدۇ. اللە تائالا بۇ ھەقتە مۇنداق دەيدۇ: ﴿ئەگەر اللە ئىنسانلارنى بىر ـ بىرىگە قارشىلىق كۆرسەتكۈزمىگەن بولسا، راھىبلارنىڭ ئىبادەتخانىلىرى، چىركاۋلار، يەھۇدىيلارنىڭ ئىبادەتخانىلىرى ۋە اللە نىڭ نامى كۆپ يادلىنىدىغان مەسجىدلەر ئەلۋەتتە ۋەيران قىلىناتتى، كىمكى اللە نىڭ دىنىغا ياردەم بېرىدىكەن، ئەلۋەتتە اللە ئۇنىڭغا ياردەم بېرىدۇ، اللە ئەلۋەتتە كۈچلۈكتۇر، غالىبتۇر﴾[1].

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ اللە يولىدا جىھاد قىلغۇچى قوشۇنلارغا ۋە ئەسكەرلەرگە قىلىدىغان تەۋسىيەلىرىدىن بىرى شۇكى، ئۇ ئۇلارنى اللە قا ئىتائەت قىلىشقا، دۈشمەنلەرگىمۇ خىيانەت قىلماسلىققا ۋە ئەھدىگە خىلاپلىق قىلماسلىققا بۇيرۇيتتى.

ئىمام مۇسلىم مۇنداق بىر ھەدىسنى رىۋايەت قىلىدۇ: پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بىرەر قوشۇنغا ياكى ئەترەتكە بىر ئادەمنى باشلىق قىلىپ تەيىنلىسە، ئۇنىڭ ئۆزىگە اللە قا تەقۋادارلىق قىلىشقا ئالاھىدە تەۋسىيە قىلاتتى، ئۇنىڭ بىلەن بىرلىكتە بولغان مۇسۇلمانلارغا ياخشى ئىش قىلىشنى تەۋسىيە قىلاتتى، ئاندىن مۇنداق دەيتتى: «غازاتقا اللە نىڭ ئىسمى بىلەن، اللە يولىدا ئاتلىنىڭلار، اللە نى ئىنكار قىلغانلارنى ئۆلتۈرۈڭلار. غازات قىلىڭلار، خىيانەت قىلماڭلار، ئەھدىگە خىلاپلىق قىلماڭلار، ئۆلتۈرۈلگەنلەرنىڭ قۇلاق، بۇرۇن قاتارلىق ئەزالىرىنى كېسىۋالماڭلار، باللارنى ئۆلتۈرمەڭلار.»

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ خەلىپىلىرىمۇ مۇشۇنداق قىلغان ئىدى. ئەبۇ بەكرى رەزىيەللاھۇ ئەنھۇمۇ ئۇسامە ئىبنى زەيدنى شامغا ئەۋەتكەن چاغدا ئۇنىڭغا: «خىيانەت قىلماڭلار، غەنىمەتنى تىقىۋالماڭلار، ئەھدىگە خىلاپلىق قىلماڭلار، ئۆلتۈرۈلگەنلەرنىڭ قۇلاق، بۇرۇن قاتارلىق ئەزالىرىنى كېسىۋالماڭلار، كىچىك باللارنى، ياشانغانلارنى ۋە ئاياللارنى ئۆلتۈرمەڭلار. خورما دەرەخلىرىنى كەسمەڭلار، ئۇنىڭغا ئوت قويىۋەتمەڭلار، مېۋىلىك دەرەخلەرنى كەسمەڭلار، قوي، كالا ۋە تۆگىلەرنى بوغۇزلىماڭلار، پەقەت يېيىش ئۈچۈن بوغۇزلىساڭلار بولىدۇ. ئۆزلىرىنى چىركاۋلارغا بەخشەندە قىلىۋەتكەن كىشىلەرنىڭ يېنىدىن ئۆتىسىلەر. ئۇلارغا ۋە ئۇلار ئۆزلىرىنى بەخشەندە قىلىۋەتكەن جايلارغا چېقىلماڭلار» دەپ تەۋسىيە قىلغان.

ئىسلام دىنى ئۇرۇشتا ئەنە شۇنداق رەھىمدىللىك بىلەن مۇئامىلە قىلىدۇ. ئىنسانىيەت دۇنياسىدا رەھىمدىللىقتا ئۈلگە بولۇش رولىنى ئوينايدۇ. ئىسلام دىنى ئۇرۇش قىلىشنى يولغا قويۇش بىلەن بىرگە ئۇنىڭغا مۇئەييەن بەلگىلىمىلەرنى بېكىتىپ بېرىدۇ. شۇڭا پەقەت جەڭ مەيدانىدا ئۇرۇش قىلىدىغان ئادەم ئۆلتۈرۈلىدۇ. ئۇرۇشتىن ئۇزاق تۇرغان

[1] سۈرە ھەج، 40 ـ ئايەتنىڭ بىر قىسمى.

ئادەمگە كەلسەك، ئۇنى ئۆلتۈرۈش ياكى ئۇنىڭغا چېقىلىش دۇرۇس ئەمەس. بۇ ھەقتە اللہ تائالا مۇنداق دەيدۇ: ﴿بىراۋ سىلەرگە قانچىلىك چېقىلغان بولسا، سىلەرمۇ ئۇنىڭغا شۇنچىلىك چېقىلىڭلار﴾[1]، ﴿سىلەرگە ئۇرۇش ئاچقان ئادەملەرگە قارشى اللہ يولىدا جىھاد قىلىڭلار، تاجاۋۇز قىلماڭلار، تاجاۋۇز قىلغۇچىلارنى اللہ ھەقىقەتەن دوست تۇتمايدۇ﴾[2].

ئىسلام دىنى ئاياللارنى، ياشانغانلارنى، كىچىك بالىلارنى، كېسەللەرنى ۋە خرىستىئان دىنىنىڭ چىركاۋلىرىدا ياشايدىغان راھىبلارنى ئۆلتۈرۈشنى ھارام قىلىدۇ. شۇنداقلا ئۆلتۈرۈلگەنلەرنىڭ ئەزالىرىنى كېسىۋېتىشنى، يارىدارلارنى ئۆلتۈرۈۋېتىشنى، قېچىپ كەتكەنلەرنى قوغلاشنى، ئۆيلەرگە ۋە دەل ـ دەرەخلەرگە ئوت قويۇشنى ھارام قىلىدۇ. ئىسلام دىنى ئاجىزلارنى قوغداش، زۇلۇمغا ۋە دۈشمەنلىككە قارشى تۇرۇشتا ئىنسانپەرۋەرلىك نەزەرىيەسىگە ئەڭ يۇكسەك دەرىجىدە رىئايە قىلىدۇ. چۈنكى ئۇرۇش ئوپېراتسىيەگە ئوخشاش بولۇپ، ئوپېراتسىيە چوقۇم ئىنسان جىسمىدىكى كېسەل جايدىن ھالقىپ كەتمەسلىكى كېرەك.

بۇ مىسلىسىز رەھىمدىللىقنى قۇرئان كەرىمنىڭ تەلىم تەربىيىسىدىن كۆرۈشىمىز ھەيران قالارلىق ئەمەس. چۈنكى بۇ تەلىم تەربىيە مۆمىنلەرنى ئەسىرلەرگە ياخشىلىق قىلىشقا، ئاندىن ئۇلارنى بەدەل ئالماي ياكى بەدەل ئېلىپ قويۇپ بېرىشكە چاقىرىدۇ. نەتىجىدە ھەقنىڭ غەلىبە قىلىشى، ناھەقنىڭ يوقىلىشى بىلەن ئۇرۇشنى ئىنسانىيەتكە ياخشىلىق بولغان رەۋىشتە ئاخىرلاشتۇرماقچى بولىدۇ. بۈيۈك اللہ تولىمۇ راست ئېيتقان: ﴿ئاندىن ئۇلارنى ئېھسان قىلىش يۈزىسىدىن قويۇپ بېرىڭلار، ياكى فىدىيە ئېلىپ قويۇپ بېرىڭلار، تاكى ئۇرۇش ئۆزىنىڭ ئېغىر يۈكىنى تاشلىغانغا قەدەر (يەنى ئۇرۇش توختىغانغا قەدەر) ئىش مانا شۇنداقتۇر﴾.

اللہ قا شۈكرى، ئىسلام دىنى نېمىدېگەن رەھىمدىل ـ ھە! ئۇنىڭ پرىنسىپلىرى ۋە ھۆكۈملىرى نېمىدېگەن ئۇلۇغۋار ـ ھە!

---

[1] سۈرە بەقەرە، 194 ـ ئايەتنىڭ بىر قىسمى.
[2] سۈرە بەقەرە، 190 ـ ئايەت.

www.munber.org